

Miscellanea.

Увага про назву „Палінодія“.

Якось то не мав щастя З. Копистенський зі своїм капітальним твором „Палінодія“. Вже одно те, що сей твір, правдива зброївня для православних у їх боротьбі з латинством, свого часу не був надрукований і не міг принести такого пожитку, який мав на думці автор пишучи свою книгу. А далі й сам титул твору доси якось лишає ся не вияснений гаразд. Проф. Завітневич, що перший присвятив тому творови спеціальну монографію, перетолкував слово „Палінодія“ на „древняя пѣснь“ (*palaiā phōnē*) переплутавши слова *palin* (назад, наново) з *palaios* (старий, давній). Д. Сушко в своїх „Причинках до Палінодії“, поміщених у отсій книжці Записок*), завважує (зрештою не перший) сю помилку київського професора і подає від себе иньше пояснене сеї назви, пояснене по моїй думці так само невірне, як і пояснене Завітневича. По думці д. Сушка „Палінодія“, „се заповіт нової пісні, пеану, якого ще до тепер не чули католики, а який огонь лив у серця православних, кріпив їх віру в кращу будущину“ (стор. 9). Отже Палінодія — се значить „нова пісня“, а в дальшім ряді „відправа всім католицьким і уніятським полемістам“, бо була вона „всестороннім критичним розбором „Оборони Унії“ Льва Кревзи“.

Д. Сушко зібрав тут трохи за багато різнородного на одну купу. Поперед усього слово *palin* ніколи у грецьким

---

*) Познайти ся з нею мав я нагоду, реферуючи її на філологічній секції Н. тов. ім. Шевченка.

не значить „новий“, так само як не значить „старий“, поминаючи вже те, що Копистенський, чоловік холодного, тверезого ума, вчений теолоґ мабуть дуже покивав би головою, як би вчув, що його теолоґічний трактат називають піснею, а то ще й пеаном. А далі я не знаю, щоб слово „палінодія“ вживалося де й ким будь у загальнім значіню полеміки та відправи противникови. Коли би д. Сушко був роздивився по словарях грецької мови, то був би переконався, що його твердження, буцім то „виводити се слово від *πάλιν* і *ἡ ὁδός* — було би против грецької етимолоґії“ — власне не має ніякої підстави. Аджеж у грецьких словарях стоять як дріт два слова: *παλινodia* (утворене від *πάλιν* і *ὁδός*) і *παλινφodia* (утв. від *πάλιν* і *φῶν*). Прошу заглянути до підручного греко-німецького словничка Шмідта (M. I. A. Schmidt, Griechisch-deutsches Handwörterbuch. Leipzig 1882) на стор. 564 маємо: *παλινodia* — Rückweg, Rückkehr, і на тій же стороні й шпальті низше *παλινφodia* Widerruf. В підручнім словарі Райхенбаха (Joh. Fr. Jac. Reichenbach, Allgemeines griechisch-deutsches Handwörterbuch, Leipzig 1825) том II, стор. 247: *παλινodia* — Rückkehr, Rückweg, а стор. 248: *παλινφodia* Wiederholung des vorigen Gesanges (те, що д. Сушко знайшов у Гозія — recantatio), Widerrufung. Ідімо далі в зад: у підручнім словарі Гедеріха опрацьованім славним німецьким філльоґом XVIII в. Ернесті (Benjaminus Hederich, Graecum Lexicon manuale, ed. Aug. Ernesti, Lipsiae 1796) на шпальті 1579 маємо: *παλινodia* itineris repetitio, а на шпальті 1560 *παλινφodia* cantus priori contrarius. На жаль не маю тепер під руками Дюканжевого грецького ільоссарія, але в латинськім його ільоссарії знаходимо те саме подвійне значінє для слова *palinodia*: 1) iter reciprocum і 2) recantatio seu retractatio, contrarius cantus (Ducange, Glossarium mediae et infimae latinitatis, ed. Léop. Favre, Niort, 1886, t. VI, 110). До сього остатнього значіня автор додає увагу, що в середньовічній латині словом *palinodia* (в формі *pallinodia*) означувано антифонний спів, властиво спів поділений на два хори, з котрих один співав одну строфу пісні, а коли скінчив, другий співав її другий раз. У новішім латинськім словарі Крайслера (M. O. Kreussler, Kurzgefasstes lateinisch-deutsches und deutsch-lateinisches Handwörterbuch, erster Theil, Leipzig 1880) на стор. 345 маємо лиш одно значінє: *palinodia* — wiederholter Gesang; *palinodiam canere* — widerrufen, — се остатнє зовсім виразно

показує, в яким значінню треба розуміти й Гозієве: *palinodiae seu recantationes*.

Лишилось би тепер поміркувати, котре слово міг мати на думці Копистенський, кладучи титул своєї праці. Отже мені не видаєся правдоподібним, щоб він узяв *palinodia*, з уваги, що звичайне значінє сього слова: відкликане, запереченє чогось сказаного перед тим. Далеко правдоподібнішим видаєть ся мені вивід від *palinodia* — поворот на стару, вірну дорогу; сеж була й мета його полеміки, вказати обаламученим своїм і противникам дорогу від новочасних латинських блудів назад до старого, вірного, євангелієго і отцями церкви вказаного шляху правдивості.

І ще в одному значінню можна би взяти сей титул у Копистенського. Його праця не була такою „новою піснею“, таким нечуваним пеаном, як говорить д. Сушко, а навпаки, була неначе сумою, повторенєм і поглибленєм усеї дотеперішньої полеміки православних з католиками; автор немов би ще раз проходив ту дорогу, яку топтали перед ним православні полемісти починаючи від Герасима Смотрицького та Клирика Острозького, а кінчаючи на Христофорі Філялеті та Мелетію Смотрицьким. Значить, можна би його титул передати латинським *recapitulatio*, або, як каже Дюканж, хоч і не підпирає сього означення ніяким цитатом, *retractatio*.

В усякім разі грецька форма *palinodia* для титулу книги Копистенського мені видаєть ся далеко правдоподібнішою, ніж *palinodia* — вже хоч би для того, що сам трактат не має нічого спільного зі співанєм, а по друге для того, що *recantatio* мала в устах Поляків зовсім инше, досить непочесне значінє відкликання якоїсь думки під примусом, на тортурі. Слова *cantare* уживано в середніх віках для означення крику чоловіка мученого на тортурі (відси й теперішнє польське „*nie tak ty będziesz spiewać*“ в значінню: будеш инакше говорити, і „*będziesz ty cienko spiewać*“ в значінню: знайдеш ся в великій біді, „*wyspiewał wszystko*“ в значінню: признав ся до всього в суді і т. и.); отже *recantatio* мало й згїрдне значінє в роді польського *odszczekać*, а такого значіння Копистенський певно не міг мати на думці ані що до своєї праці, ані навіть що до своїх противників, яких він не змушував відкликати якусь калюмнію, але силкував ся спокійним та основним викладом, документами й цитатами з отців церкви переконати про правдивість своїх поглядів.

Іван Франко.